

Respondeo dicendum, quod spes per se habet quod adjuvet operationem intendendo ipsam: & hoc ex duobus.

Primo quidem ex ratione sui objecti, quod est bonum arduum possibile: existimatio enim ardui excipit attentionem; existimatio vero possibilis non retardat conatum: unde sequitur quod homo intente operetur propter spem.

Secundo vero ex ratione sui effectus: spes enim, ut supra dictum est (q. xxxi. art. 3.) causat delectationem, quæ adjuvat operationem, ut supra dictum est (quæst. xxxi. art. 4.) unde spes operationem adjuvat.

Ad primum ergo dicendum, quod spes respicit bonum consequendum; securitas autem respicit malum vitandum. Unde securitas magis videtur opponi timori quam ad spem pertinere; & tamen securitas non causat negligentiam, nisi inquantum diminuit existimationem ardui, in quo etiam diminuitur ratio spei: illa enim in quibus homo nullum impedimentum timet, quasi jam non reputantur ardua.

Ad secundum dicendum, quod spes per se causat delectationem; sed per accidens etiam causat tristitiam, ut supra dictum est (quæst. xxxi. 3. ad 2.)

Ad tertium dicendum, quod desperatio in bello fit periculosa propter aliquam spem adjunctam. Illi enim qui desperant de fuga, debilitantur in fugiendo; sed sperant mortem suam vindicare, & ideo ex hac spe acrius pugnant, unde periculosi hostibus fiunt.

QUÆSTIO XLI.

De timore secundum se,

in quatuor articulis divisâ.

Consequenter considerandum est primo de timore & secundo de audacia.

Circa timorem consideranda sunt quatuor. Primo de ipso timore. Secundo de objecto ejus. Tertio de causa ipsius. Quarto de effectu.

Circa primum queruntur quatuor.

Primo, utrum timor sit passio animæ.

Secundo, utrum sit specialis passio.

Tertio, utrum sit aliquis timor naturalis.

Quarto, de speciebus timoris.

Ad

(a) Ita ex cod. Tarac. Garcia, & edit. Patav. an. 1712. Cod. Alcan. & adhuc etiam magis dicitur proprie &c. A. Secundo magis proprie dicitur passio motus appetitive virtutis, habentis organum &c. Intermediis omisit. Edit. Patav. an. 1698. Secundo proprie dicitur passio motus appetitive magis virtutis habentis organum &c. alii pariter omisit. (b) Ita cod. Alcan. & edit. Rom. Alii etiam (c) Ita quod Alcan. Tarac. alique, & edit. Patav. Al. super aliquod bonum.

ARTICULUS I. 239

Utrum timor sit passio animæ.

Inf. art. 2. cor.

Ad primum sic proceditur. Videtur quod timor non sit passio animæ. Dicit enim Damascenus in Lib. III. (orth. Fid. cap. xxxi. 1.) quod timor est virtus secundum sylloem, id est contractionem, & essentia desiderativa. Sed nulla virtus est passio, ut probatur in II. Ethic. (cap. v.) Ergo timor non est passio.

2. Præterea. Omnis passio est effectus ex præsentia agentis proveniens. Sed timor non est de aliquo præsentia, sed de futuro, ut Damascenus dicit in II. Lib. (orth. Fid. cap. xxi.) Ergo timor non est passio.

3. Præterea. Omnis passio animæ est motus appetitus sensitivi, qui sequitur apprehensionem sensus. Sensus autem non est apprehensivus futuri, sed presentis. Cum ergo timor sit de malo futuro, videtur quod non sit passio animæ.

Sed contra est quod Augustinus in XIV. de civ. Dei (cap. vii. & ix.) enumerat timorem inter alias animæ passiones.

Respondeo dicendum, quod inter ceteros animæ motus post tristitiam timor magis rationem obtinet passionis. Ut enim supra dictum est (quæst. xxxi. art. 1.) ad rationem passionis primo quidem pertinet quod sit motus passivæ virtutis, ad quam scilicet comparatur suum objectum per modum activi moventis, eo quod passio est effectus agentis: & per hunc modum etiam sentire, & intelligere dicuntur pati. (a) Secundo magis proprie dicitur passio motus appetitive virtutis; & adhuc magis proprie motus appetitive virtutis habentis organum corporale, qui sit cum aliqua transmutatione corporali; & adhuc propriissime illi motus passionis dicuntur qui important aliquod nocumentum. Manifestum est autem quod timor, cum sit de malo, ad appetitivam potentiam pertinet, quæ per se respicit bonum & malum: pertinet autem ad appetitum sensitivum: sit (b) enim cum quadam transmutatione, scilicet cum contractione, ut Damascenus dicit (Lib. III. orth. Fid. cap. xxxi.) & importat etiam habitudinem ad malum, secundum quod malum habet quoddammodo victoriam (c) super aliquem. Unde verissime sibi competit ratio passionis; tamen post tristitiam, quæ est de præsentia malo: nam timor est de malo futuro, quod non ita movet sicut presentis.

Ad

(a) Ita ex cod. Tarac. Garcia, & edit. Patav. an. 1712. Cod. Alcan. & adhuc etiam magis dicitur proprie &c. A. Secundo magis proprie dicitur passio motus appetitive virtutis, habentis organum &c. Intermediis omisit. Edit. Patav. an. 1698. Secundo proprie dicitur passio motus appetitive magis virtutis habentis organum &c. alii pariter omisit. (b) Ita cod. Alcan. & edit. Rom. Alii etiam (c) Ita quod Alcan. Tarac. alique, & edit. Patav. Al. super aliquod bonum.

Ad primum ergo dicendum, quod virtus nominat quoddam principium actionis; & ideo inquantum interiores motus appetitive virtutis sunt principia exteriorum actuum, dicuntur virtutes. Philosophus autem negat passionem esse virtutem, quæ est habitus.

Ad secundum dicendum, quod sicut passio corporis naturalis provenit ex corporali præsentia agentis; ita passio animæ provenit ex animali præsentia agentis absque præsentia corporali, vel reali, inquantum scilicet malum, quod est futurum realiter, est præsens secundum apprehensionem animæ.

Ad tertium dicendum, quod sensus non apprehendit futurum; sed ex eo quod apprehendit præsens, animal naturali instinctu movetur ad sperandum futurum bonum, vel timendum futurum malum.

ARTICULUS II. 232

Utrum timor sit specialis passio.

Ad secundum sic proceditur. Videtur quod timor non sit specialis passio. Dicit enim Augustinus in Lib. LXXXI. Q. (quæst. xxxi. 1. non procul a fin.) quod quem non exanimat metus, neque cupiditas eum vastat, nec agritudo, id est tristitia, cum macerat, nec ventitas gestit, & vana lætitia. Ex quo videtur, quod remoto timore, omnes alie passiones remouentur. Non ergo est passio specialis; sed generalis.

2. Præterea. Philosophus dicit in VI. Eth. (cap. 11. circ. princ.) quod ita se habet in appetitu profectio, & fuga, sicut in intellectu affirmatio, & negatio. Sed negatio non est aliquid speciale in intellectu, sicut nec affirmatio, sed aliquid commune ad multa. Ergo nec fuga in appetitu. Sed nihil est aliud timor quam fuga quædam mali. Ergo timor non est passio specialis.

3. Præterea. Si timor esset passio specialis, præcipue in irascibili esset. Est autem timor etiam in concupiscibili: dicit enim Philosophus in II. Rhetor. (cap. v.) quod timor est tristitia quædam; & Damascenus dicit (Lib. III. orth. Fid. cap. xxxi.) quod timor est virtus desiderativa. Tristitia autem, & desiderium sunt in concupiscibili, ut supra dictum est (q. xxx. & xxxv. art. 1.) Non est ergo passio specialis, cum pertineat ad diversas potentias.

Sed contra est quod timor dividitur aliis passionibus animæ, ut patet per Damascenum in II. Lib. (orth. Fid. cap. v.)

Respondeo dicendum, quod passiones animæ recipiunt speciem ex objectis: unde specialis passio est quæ habet speciale objectum. Timor autem habet speciale objectum, sicut & spes: sicut enim objectum spei est bonum futurum, arduum, possibile adipisci; ita

objectum timoris est malum futurum difficile, cui resisti non potest. Unde timor est specialis passio animæ.

Ad primum ergo dicendum, quod omnes passiones animæ derivantur ex uno principio, scilicet ex amore, in quo habent ad invicem connexionem; & ratione hujus connexionis, remoto timore, remouentur alie passiones animæ, non ideo quia sit passio generalis.

Ad secundum dicendum, quod non omnis fuga appetitus est timor, sed fuga ab aliquo speciali objecto, ut dictum est (in cor. art.) Er ideo licet fuga sit quoddam generale, tamen timor est passio specialis.

Ad tertium dicendum, quod timor nullo modo est in concupiscibili: non enim respicit malum absolute, sed cum quadam difficultate, vel arduitate, ut ei resisti vix possit. Sed quia passiones irascibilis derivantur à passionibus concupiscibilis, & ad eas terminantur, ut supra dictum est (quæst. xxv. art. 1.) ideo timori attribuantur ea quæ sunt concupiscibilis. Dicitur enim timor esse tristitia, inquantum objectum timoris est contristans, si præsens fuerit: unde & Philosophus dicit ibid. quod timor procedit ex phantasia futuri mali corruptivi, vel contristativi. Similiter & desiderium attribuitur à Damasceno timori: quia sicut spes causatur, vel oritur à desiderio boni; ita timor est ex fuga mali: fuga autem mali oritur ex desiderio boni, ut ex supra dictis patet (quæst. xxv. art. 2. & quæst. xxix. art. 2. & quæst. xxxvi. art. 2.)

ARTICULUS III. 233

Utrum sit aliquis timor naturalis.

Ad tertium sic proceditur. Videtur quod timor aliquis sit naturalis. Dicit enim Damascenus in III. Lib. (orth. Fid. cap. xxxi. 1. in princ.) quod est quidam timor naturalis, nobile anima dividi à corpore.

2. Præterea. Timor ex amore oritur, ut dictum est (art. præc. ad 1.) Sed est aliquis amor naturalis, ut Dionysius dicit iv. cap. de div. Nom. (part. 2. lect. 9.) Ergo etiam est aliquis timor naturalis.

3. Præterea. Timor opponitur spei ut supra dictum est (quæst. xl. art. 4. ad 1.) Sed est aliqua spes nature, ut patet per id quod dicitur Rom. iv. 18. de Abraham, quod contra spem nature, in spem gratiæ credit. Ergo etiam est aliquis timor nature.

Sed contra. Ea quæ sunt naturalia, communiter inveniuntur in rebus animatis, & inanimatis. Ergo timor non est naturalis.

Respondeo dicendum, quod aliquis motus dicitur naturalis, quia ad ipsum inclinatur natura. Sed hoc contingit dupliciter. Uno modo

modo quod totum perficitur à natura absque aliqua operatione apprehensivæ virtutis, sicut moveri sursum est motus naturalis ignis, & augeri est motus naturalis animalium, & plantarum. Alio modo dicitur motus naturalis ad quem natura inclinatur, licet non perficiatur nisi per apprehensionem: quia, sicut supra dictum est (quæst. x. art. 1. & quæst. xvi. art. 9. ad 2.) motus cognitivæ, & appetitivæ virtutis reducuntur in naturam sicut in principium primum.

Et per hunc modum etiam ipsi actus apprehensivæ virtutis, ut intelligere, scire, & memorari, & etiam motus appetitus animalis quandoque dicuntur naturales. Et per hunc modum potest dici timor naturalis; & distinguitur à timore non naturali secundum diversitatem objecti. Est enim, ut Philosophus dicit in II. Rhet. (cap. v.) timor de malo corruptivo, quod natura refugit propter naturale desiderium essendi; & talis timor dicitur esse naturalis: & iterum de malo contristativo, quod non repugnat naturæ, sed desiderio appetitus; & talis timor non est naturalis; sicut etiam supra (quæst. xxx. art. 3. & quæst. xxxi. art. 7.) amor, concupiscentia, & delectatio distincta sunt per naturalem, & non naturalem.

Sed secundum primam acceptionem naturalis sciendum est, quod quædam de passionibus animæ quandoque dicuntur naturales, ut amor, desiderium, & spes; alia vero naturales dici non possunt: & hoc ideo, quia amor, & odium, desiderium, & fuga important inclinationem quandam ad prosequendum bonum, & fugiendum malum: quæ quidem inclinatio pertinet etiam ad appetitum naturalem: & ideo est amor quidam naturalis; & desiderium, vel spes potest quodammodo dici etiam in rebus naturalibus cognitione contentibus. Sed alia passiones animæ important quosdam motus, ad quos nullo modo sufficit inclinatio naturalis: vel quia de ratione harum passionum est sensus, seu cognitio, sicut dictum est (quæst. xxxi. art. 4. & quæst. xxxv. art. 1.) quod apprehensio requiritur ad rationem delectationis, & doloris: unde qui caret cognitione, non possunt dici delectari, vel dolere: aut quia huiusmodi motus sunt contra rationem inclinationis naturalis; puta quod desperatio refugit bonum propter aliquam delectationem, & timor refugit impugnationem mali contrarii, ad quod est inclinatio naturalis.

Et ideo huiusmodi passiones nullo modo attribuantur rebus inanimatis.

Et per hoc patet responsio ad objecta.

ARTICULUS IV.

234

Utrum convenienter assignentur species timoris.

2. 2. quæst. xix. art. 1. ad 1. & III. dist. xxvi. quæst. 1. art. 3. cor. fin. & dist. xxxiv. quæst. 11. art. 1. quæst. 2. ad 6. & v. quæst. xxxvi. art. 4. ad 7.

AD quartum sic proceditur. Videtur quod inconvenienter Damascenus (Lib. II. orth. Fid. cap. xv.) assignet sex species timoris, scilicet *semitiam*, *crabescientiam*, *verecundiam*, *admiracionem*, *stuporem*, *agoniam*. Ut enim Philosophus dicit in II. Rhet. (cap. v.) timor est de malo contristativo. Ergo species timoris debent respondere speciebus tristitia. Sunt autem quatuor species tristitiæ, ut supra dictum est (quæst. xxxv. art. 8.) Ergo solum debent esse quatuor species timoris eis correspondentes.

2. Præterea. Illud quod in actu nostro consistit, nostræ potestati subijcitur. Sed timor est de malo quod excedit potestatem nostram, ut dictum est (art. 2. hujus quæst.) Non ergo sequitur, & *crabescientia*, & *verecundia*, quæ respiciunt operationem nostram, debent poni species timoris.

3. Præterea. Timor est de futuro, ut dicitur est (art. 1. & 2. hujus quæst.) Sed verecundia est de turpi actu jam commisso, ut Gregorius Nyssenus dicit (Nemesius Lib. de nat. hom. cap. xx.) Ergo *verecundia* non est species timoris.

4. Præterea. Timor non est nisi de malo. Sed admiratio, & stupor sunt de magno, & insolito, sive bono, sive malo. Ergo *admiratio*, & *stupor* non sunt species timoris.

5. Præterea. Philosophi ex admiratione sunt moti ad inquirendum veritatem, ut dicitur in principio Meth. (cap. 11. à princ.) Timor autem non movet ad inquirendum, sed magis ad fugiendum. Ergo *admiratio* non est species timoris.

Sed in contrarium sufficit auctoritas Damasceni, & Gregorii Nysseni (loc. sup. cit.)

Respondeo dicendum, quod, sicut dictum est (art. 2. hujus quæst.) timor est de futuro malo quod excedit potestatem timentis, ut scilicet ei resisti non possit. Sicut autem bonum hominis, ita & malum potest considerari vel in operatione ipsius, vel in exterioribus rebus.

In operatione autem ipsius hominis potest duplex malum timeri. Primo quidem labor gravans naturam; & sic causatur *semitiam*, eum scilicet aliquis refugit operari propter timorem excedentis laboris. Secundo turpitudine ladens opinionem; & sic si turpitudine timentur in actu committendo, est *crabescientia*; si autem sit de turpi jam facto, est *verecundia*.

Ma.

QUÆSTIO. XLII.

De objecto timoris,
in sex articulos divisam.

DEinde considerandum est de objecto timoris: & circa hoc quaruntur sex.

Primo, utrum bonum sit objectum timoris, vel malum.

Secundo, utrum malum nature sit objectum timoris.

Tertio, utrum timor sit de malo culpæ.

Quarto, utrum ipse timor timeri possit.

Quinto, utrum repentina magis timeantur.

Sexto, utrum ea contra quæ non est remedium, magis timeantur.

ARTICULUS I.

235

Utrum objectum timoris sit bonum, vel malum.

Insa. art. 3. & 4. cor. & quæst. XLII. art. 2. & 3. cor. & quæst. XLIII. art. 1. cor. & 2. 2. quæst. xix. art. 11. cor. fin. & III. dist. xxvi. quæst. 1. art. 2. cor.

AD primum sic proceditur. Videtur quod bonum sit objectum timoris. Dicit enim Augustinus in Lib. I. xxxiii. Q. 3. (quæst. xxxiii. in princ.) quod nihil timeamus, nisi si ne id quod amamus, aut ad id quod amamus, aut non ad id quod amamus speratum. Sed id quod amamus, est bonum. Ergo timor respicit bonum sicut proprium objectum.

2. Præterea. Philosophus dicit in II. Rhetor. (cap. v.) quod potestas, & super alium (a) esse est terribilis. Sed huiusmodi est quoddam bonum. Ergo bonum est objectum timoris.

3. Præterea. In Deo nihil malum esse potest. Sed mandatur nobis ut Deum timeamus, secundum illud Plal. xxxi. 1. 10. Time Deum omnes sancti eius. Ergo etiam timor est de bono.

Sed contra est quod Damascenus dicit in II. Lib. (orth. Fid. cap. xvi.) quod timor est de malo futuro.

Respondeo dicendum, quod timor est quidam motus appetitivæ virtutis. Ad virtutem autem appetitivam pertinet profectionis, & fuga, ut dicitur in VI. Eth. (cap. 11.) Est autem profectionis boni; fuga autem mali. Unde quicumque motus appetitivæ virtutis importat profectionem, habet aliquod bonum pro objecto; quicumque autem importat fugam, habet malum pro objecto. Unde cum timor fugam quandam importet, primo & per se respicit malum sicut proprium objectum.

(2) Ita passim ead. & editio. Nicolajus esse ipsum est terribile. Aristoteles juxta verbum Trepanzicii: In profectione alterius esse, ut plucimum natum est timorem inferre.

Potest autem respicere etiam bonum, secundum quod habet habitudinem ad malum: quod quidem potest esse dupliciter. Uno quidem modo, inquantum per malum privatur bonum: ex hoc autem ipso est aliquid malum, quod est privativum boni. Unde cum fugiatur malum, quia malum est, sequitur ut fugiatur, quia privat bonum, quod quis amando profectur. Et secundum hoc dicit Augustinus (loc. cit. in arg. 1.) quod *nulla est causa timendi, nisi ne amittatur bonum amatum*. Alio modo comparatur bonum ad malum ut causa ipsius, inquantum scilicet aliquod bonum sua virtute potest inducere aliquod nocendum in bono amato. Et ideo sicut spes, ut supra dictum est (quæst. xl. art. 7.) ad duo respicit, scilicet ad bonum in quod tendit, & ad id per quod sperat se bonum concipiendum adipisci; ita etiam timor ad duo respicit, scilicet ad malum quod refugit, & ad illud bonum quod sua virtute potest infligere malum.

Et per hunc modum Deus timetur ab homine, inquantum potest infligere poenam vel spiritalem, vel corporalem: & per hunc etiam modum timetur potestas alicujus hominis, maxime quando est laeva, vel quando est iniusta, quia sic in promptu habet nocendum inferre: ita etiam timetur *super alium esse*, id est inniti alii, ut scilicet in eius potestate sit constitutum nobis nocendum inferre; sicut ille qui est conficius criminis, (a) timetur ne crimen reulet.

Et per hoc patet responsio ad obiecta.

ARTICULUS II. 236

Utrum malum nature sit obiectum timoris.

Inf. art. 6. ad 2. q. 2. q. CXLIV. art. 1. corp.

AD secundum sic proceditur. Videtur quod timor non sit de malo nature. Dicit enim Philosophus in II. Rhet. (cap. v. post med.) quod *timor consiliatios facit*. Non autem consiliatur de his quæ à natura eveniunt, ut dicitur in III. Eth. (cap. 111.) Ergo timor non est de malo nature.

1. Præterea. Defectus naturales semper homini imminet, ut mors, & alia huiusmodi. Si igitur de huiusmodi malis esset timor, oportere quod homo semper esset in timore.

3. Præterea. Natura non movet ad contraria. Sed malum nature provenit ex natura. Ergo quod timendo aliquis refugiat huiusmodi malum, non est à natura. Timor ergo naturalis non est de malo nature, ad quædam tamen hoc malum pertinere videtur.

(a) A. timor.

Sed contra est quod Philosophus dicit in III. Eth. (cap. vi. à med.) quod *inter omnia terribilissimum est mors, quæ est malum nature*.

Respondeo dicendum, quod, sicut Philosophus dicit in II. Rhet. (cap. v. in princ.) *timor provenit ex phantasia futuri mali corruptivi, vel contristativi*. Sicut autem contristativum malum est quod contrariatur voluntati; ita corruptivum malum est quod contrariatur nature: & hoc est malum nature. Unde de malo nature potest esse timor.

Sed considerandum est, quod malum nature quandoque est à causa naturali; & tunc dicitur malum nature, non solum quia privat naturæ bonum, sed etiam quia est effectus nature, sicut mors naturalis, & alii huiusmodi defectus. Aliquando vero malum nature provenit ex causa non naturali, sicut mors quæ violenter inferitur à persecutione. Et utroque modo malum nature quodammodo timetur, & quodammodo non timetur. Cum enim timor proveniat ex phantasia futuri mali, ut dicit Philosophus (loc. sup. cit.) illud quod removel futuri mali phantasiam, excludit etiam timorem. Quod autem non apparet aliquid malum ut futurum, potest esse duobus contingere. Uno quidem modo ex hoc quod est remotum, & distans: hoc enim propter distantiam imaginatur ut non futurum; & ideo vel non timeamus, vel parum timeamus. Ut enim Philosophus dicit in II. Rhet. (cap. v. circ. princ.) *quæ valde longe sunt, non timeantur: sicut enim omnes quod moriuntur, sed quia non prope est, nihil curant*. Alio modo æstimatur aliquod malum quod est futurum, ut non futurum, propter necessitatem, quæ facit ipsum æstimare ut presens. Unde Philosophus dicit in II. Rhet. (cap. v. circ. med.) quod *illi qui jam decapitantur, non timeant, sed dantes sibi necessitatem mortis imminere*. Sed ad hoc quod aliquis timeat, oportet adesse aliquam spem salutis.

Sic igitur malum nature non timetur, quia non apprehenditur ut futurum. Si vero malum nature quod est corruptivum, apprehendatur ut propinquum, & tamen cum aliqua spe evasionsis, tunc timebitur.

Ad primum ergo dicendum, quod malum nature quandoque non provenit à natura, ut dictum est (in corp.) secundum tamen quod à natura provenit, est non ex toto vitari possit, potest tamen differri: & sub hac spe potest esse consilium de vitazione ipsius.

Ad secundum dicendum, quod malum nature, est semper imminet, non tamen semper

per imminet de propinquo; & ideo non semper timetur.

Ad tertium dicendum, quod mors, & alii defectus nature proveniunt à natura universalis, quibus tamen repugnat natura particularis, quantum potest: & sic ex inclinatione particularis nature est dolor, & tristitia de huiusmodi malis cum sunt presentia; & timor, si imminet in futurum.

ARTICULUS III. 237

Utrum timor sit de malo culpæ.

2. 2. quæst. CXLIV. art. 1. corp.

AD tertium sic proceditur. Videtur quod timor possit esse de malo culpæ. Dicit enim Augustinus super Canon. Joan. (tract. ix. circ. med.) quod *timore casto, timet homo separationem à Deo*. Sed nihil separat nos à Deo nisi culpa, secundum illud Iſai. 1. x. 2. *Peccata vestra dividerunt inter vos, & Deum vestrum*. Ergo timor potest esse de malo culpæ.

2. Præterea. Tullius dicit in IV. de Tusculanis questionibus (aliqui à princ.) quod *de illis timeamus, cum futura sunt, de quorum presentia tristamur*. Sed de malo culpæ potest aliquis dolere, vel tristari. Ergo etiam malum culpæ aliquis potest timere.

3. Præterea. Spes timori opponitur. Sed spes potest esse de bono virtutis, ut patet per Philosophum in IX. Ethic. (cap. iv. parum ante med.) & Apostolus dicit ad Gal. v. 10. *Confido de vobis in Domino quod nihil aliud sapietis*. Ergo etiam timor potest esse de malo culpæ.

4. Præterea. Verecundia est quedam species timoris, ut supra dictum est (quæst. 1. art. 4.) Sed verecundia est de turpi facto, quod est malum culpæ. Ergo & timor.

Sed contra est quod Philosophus dicit in II. Rhet. (cap. v.) quod *non omnia mala timeantur, puta si aliquis erit iniustus, aut tardus*.

Respondeo dicendum, quod, sicut supra dictum est (quæst. xl. art. 1. & quæst. xli. art. 2.) sicut obiectum spei est bonum futurum arduum, quod quis potest adipisci; ita timor est de malo futuro arduo, quod non potest de facili vitari. Ex quo potest accipi quod id quod omnino subjacet potestari, & voluntati nostræ, non habet rationem terribilis; sed illud solum est terribile quod habet causam extrinsecam. Malum autem culpæ propriam causam habet voluntatem humanam; & ideo proprie non habet rationem terribilis.

Sed quia voluntas ab aliquo exteriori potest inclinari ad peccandum, si illud inclinans habeat magnam vim ad inclinandum, secundum hoc poterit esse timor de malo culpæ, inquantum est ab exteriori causa; puta cum aliquis timet commorari in societate malorum, ne ab

S. Th. Op. Tom. II.

eis ad peccandum inducatur. Sed proprie loquendo, in tali dispositione magis timet homo seductionem quam culpam secundum propriam rationem, id est inquantum est voluntaria: sic enim non habet ut timetur.

Ad primum ergo dicendum, quod separatio à Deo est quedam poena consequens peccatum; & omnis poena aliquo modo est ab exteriori causa.

Ad secundum dicendum, quod tristitia, & timor in uno conveniunt, quia utrumque est de malo; differunt autem in duobus: in uno quidem, quia tristitia est de malo presentis, timor de malo futuro; in alio vero, quia tristitia, cum sit in concupiscibili, respicit malum absolute, unde potest esse de quocumque malo, sive parvo, sive magno; timor vero, cum sit in irascibili, respicit malum cum quadam arduitate, seu difficultate, quæ tollitur inquantum aliquid subjacet voluntati. Et ideo non omnia timeamus quæ sunt futura, de quibus tristamur cum sunt presentia, sed aliqua, quæ scilicet sunt ardua.

Ad tertium dicendum, quod spes est de bono quod quis potest adipisci. Potest autem aliquis adipisci bonum, vel per se, vel per alium. Et ideo spes potest esse de actu virtutis, qui est in potestate nostra constitutus; sed timor est de malo quod non subjacet nostre potestati: & ideo semper malum quod timeatur, est à causa extrinseca; bonum autem quod speratur, potest esse, & à causa intrinseca, & à causa extrinseca.

Ad quartum dicendum, quod, sicut supra dictum est (quæst. xli. art. 4. ad 2. & 3.) verecundia non est timor de actu ipso peccati, sed de turpitudine, vel ignominia, quæ consequitur ipsum, quæ est à causa extrinseca.

ARTICULUS IV. 238

Utrum timor ipse timeri possit.

AD quartum sic proceditur. Videtur quod timor timeri non possit. Omne enim quod timeatur, timendo custodiatur, ne amittatur; sicut ille qui timet amittere sanitatem, timendo custodit eam. Si igitur timor timeatur, timendo se custodit homo ne timeatur; quod videtur esse inconveniens.

2. Præterea. Timor est quedam fuga. Sed nihil fugit seipsum. Ergo timor non timet timorem.

3. Præterea. Timor est de futuro. Sed ille qui timet, jam habet timorem. Non ergo potest timere timorem.

Sed contra est quod homo potest amare amorem, & dolere de dolore. Ergo etiam patri ratione potest timere timorem.

Respondeo dicendum, quod, sicut dictum est (art. præc.) illud solum habet ratio

Bb

nem

nam terribilis quod ex causa extrinseca provenit, non autem quod provenit ex voluntate nostra. Timor autem partim provenit ex causa extrinseca, & partim subiacet voluntati. Provenit quidem ex causa extrinseca, in quantum est passio quadam consequens phantasiam imminens mali: & secundum hoc potest aliquis timere timorem, ne scilicet imminet ei necessitas timendi propter ingruentiam alicujus excellentis mali. Subiacet autem voluntati, in quantum appetitus inferior obedit rationi: unde homo potest timorem repellere: & secundum hoc timor non potest timeri, ut dicit Augustinus in lib. LXXXI. Q. (quæst. xxxi.).

Sed quia rationibus quas inducit, aliquis potest uti ad ostendendum, quod timor nullo modo timeatur, ideo ad eas respondendum est.

Ad primum ergo dicendum, quod non omnis timor est unus timor; sed secundum diversam quæ timeatur, sunt diversi timores. Nihil ergo prohibet, (a) quin uno timore aliquis præservet se ab alio timore, & sic custodiat se non timentem illo timore.

Ad secundum dicendum, quod cum sit alius timor quo timeatur malum imminens, & alius timor quo timeatur ipse timor mali imminens; non loquitur quod idem fugiat seipsum, vel quod sit idem fuga sui ipsius.

Ad tertium dicendum, quod propter diversitatem timorum jam dictam, timore præfenti potest homo timere futurum timorem.

ARTICULUS V. 239

Utrum repentina magis timeantur.

Inf. quæst. XLVIII. art. 3. ad 3.

Ad quintum sic proceditur. Videtur quod insolita, & repentina non sint magis terribilia. Sicut enim spes est de bono, ita timor est de malo. Sed experientia facit ad augmentum spei in bonis. Ergo etiam facit ad augmentum timoris in malis.

2. Præterea. Philosophus dicit in II. Rhet. (cap. v. ante med.) quod magis timeantur non qui acuti sunt iræ, sed mites, & astuti. Constat autem quod illi qui acuti iræ sunt, magis habent subitos motus. Ergo ea quæ sunt subita, sunt minus terribilia.

3. Præterea. Quæ sunt subita, minus considerari possunt. Sed tanto aliqua magis timeantur, quanto magis considerantur: unde Philosophus dicit in III. Ethic. (cap. VIII. in fin.) quod aliqui videntur fortiter propter ignorantiam:

(a) Ita cod. Alcan. & Tarrac. cum editis plurimis. Al. quin in uno timore: & infra custodiat se non timere tunc illo timore. (b) Ita cod. Alcan. & Cambr. cum Nicolaj. Al. propter.

qui si cognoverint, quod aliud sit quam suspicantur, fugiunt. Ergo repentina minus timeantur.

III. Sed contra est quod Augustinus dicit in II. Confess. (cap. VI. à med.) Timor insolita, & repentina exhorrescit; rebus quæ amantur, adversantia, dum præcævet securitatem.

Respondeo dicendum, quod, sicut supra dictum est (art. 3. hujus quæst.) objectum timoris est malum imminens, quod non de facili repelli potest. Hoc autem ex duobus contingit, scilicet ex magnitudine mali, & ex debilitate timentis. Ad utrumque autem horum operatur quod aliquid sit insolitum, & repentinum. Primo quidem facit ad hoc quod malum imminens majus appareat. Omnia enim corporalia, & bona, & mala, quanto magis considerantur, minora apparent: & ideo sicut (b) per diuturnitatem dolor presentis mali mitigatur, ut patet per Tullium in III. de Tuscul. Q. (aliquant. à med.) ita etiam ex præmeditatione minuitur timor futuri mali. Secundo aliquid esse insolitum, & repentinum facit ad debilitatem timentis, in quantum subtrahit remedia quæ homo potest præparare ad repellendum futurum malum, quæ esse non possunt quando ex improvviso malum occurrit.

Ad primum ergo dicendum, quod objectum spei est bonum, quod quis potest adipisci: & ideo ea quæ augmentant potentiam hominis, nata sunt augere spem, & eadem ratione diminuerunt timorem: quia timor est de malo cui non de facili potest resisti. Quia igitur experientia facit hominem magis potentem ad operandum, ideo sicut auget spem, ita dimminuit timorem.

Ad secundum dicendum, quod illi qui habent iram acutam, non occultant eam; & ideo nocumenta ab eis illata non ita sunt repentina quin prævideantur. Sed homines mites, & astuti occultant iram; & ideo nocumentum quod ab eis imminet, non potest prevediri, sed ex improvviso advenit: & propter hoc Philosophus dicit quod tales magis timeantur.

Ad tertium dicendum, quod per se loquendo, bona, vel mala corporalia in principio majora apparent. Cujus ratio est, quia unumquodque magis apparet, contrario juxta se posito: unde cum aliquis statim à paupertate ad divitias transit, propter paupertatem præexistentem divitias magis aestimat; & e contrario divites statim ad paupertatem devenientes eam magis horrent. Et propter hoc malum repentinum magis timeatur, quia magis videtur esse malum. Sed po-

test propter aliquid accidens contingere quod magnitudo alicujus mali lateat; puta cum hostes se insidiosè occultant; & tunc verum est quod malum ex diligenti consideratione fit terribilius.

ARTICULUS VI. 240

Utrum ea contra que non est remedium, magis timeantur.

Ad sextum sic proceditur. Videtur quod ea quæ non habent remedium, non sint magis timeanda. Ad timorem enim requiritur quod remaneat aliqua spes salutis, ut supra dictum est (art. 2. hujus quæst.) Sed in malis quæ non habent remedium, nulla remanet spes salutis. Ergo talia mala nullo modo timeantur.

2. Præterea. Malo mortis nullum remedium adhiberi potest: non enim secundum naturam potest esse reditus à morte ad vitam. Non tamen mors maxime timeatur, ut dicit Philosophus in II. Rhetor. (cap. v. circ. princ.) Non ergo ea magis timeantur quæ remedium non habent.

3. Præterea. Philosophus dicit in I. Ethicor. (cap. VI. parum ante med.) quod non est magis bonum quod est diuturnius, eo quod est aurius dici; neque quod est perpetuum, eo quod non est perpetuum. Ergo eadem ratione neque majus malum. Sed ea quæ non habent remedium, non videntur differre ab aliis, nisi propter diuturnitatem, vel perpetuitatem. Ergo propter hoc non sunt pejora, vel magis timeanda.

Sed contra est quod Philosophus dicit in II. Rhetor. (cap. v. circ. med.) quod omnia timeantur sunt terribilia, quæcumque, si peccaverint, corrigi non contingit, aut quorum auxilia non sunt, aut non facilia.

Respondeo dicendum, quod objectum timoris est malum. Unde illud quod facit ad augmentum mali, facit ad augmentum timoris.

Malum autem augetur non solum secundum speciem ipsius mali, sed etiam secundum circumstantias, ut ex supra dictis apparet (quæst. LXXXI. art. 3.) Inter ceteras autem circumstantias diuturnitas, vel etiam perpetuitas magis videtur facere ad augmentum mali. Ea enim quæ sunt in tempore, secundum durationem temporis quodammodo mensurantur. Unde si pati aliquid in tempore tanto est malum, pati idem in duplo tempore apprehenditur ut duplatur: & secundum hanc rationem pati idem in infinito tempore, quod est perpetuo pati, habet quodammodo infinitum augmentum.

Mala autem quæ postquam advenerint, non possunt habere remedium, vel non de fa-

cili, accipiuntur ut perpetua, vel diuturna: & ideo maxime redduntur timeanda.

Ad primum ergo dicendum, quod remedium mali est duplex. Unum, per quod impeditur futurum malum, ne adveniat: & tali remedio sublatum, aufertur spes, & per consequens timor: unde de tali remedio nunc non loquimur. Aliud remedium mali est, quod malum jam præsens removetur: & de tali remedio nunc loquimur.

Ad secundum dicendum, quod licet mors sit irremediabile malum; tamen quia non imminet de prope, non timeatur, ut supra dictum est (art. 2. hujus quæst.)

Ad tertium dicendum, quod Philosophus ibi loquitur de per se bono, quod est bonum secundum speciem suam: sic autem non fit aliquid magis bonum propter diuturnitatem, vel perpetuitatem, sed propter naturam ipsius boni.

QUÆSTIO XLIII.

De causa timoris.

in duos articulos divisa.

Einde considerandum est de causa timoris: & circa hoc queruntur duo.

Primo, utrum causa timoris sit amor. Secundo, utrum causa timoris sit defectus.

ARTICULUS I. 241

Utrum causa timoris sit amor.

Inf. art. 2. corp. & 2. quæst. XLIX. art. 9. ad 3. & Psalm. XXXVIII.

Ad primum sic proceditur. Videtur quod amor non sit causa timoris. Illud enim quod introducit aliquid, est causa ejus. Sed timor introducit amorem caritatis, ut Augustinus dicit super Canoniam Joan. (tract. IX. ante med.) Ergo timor est causa amoris, & non e converso.

2. Præterea. Philosophus dicit in II. Rhet. (cap. v. ante med.) quod illi maxime timeantur, à quibus expellamus imminere nobis aliqua mala. Sed propter hoc quod ab aliquo expectamus malum, magis provocamus ad odium ejus quam ad amorem. Ergo timor magis causatur ab odio quam ab amore.

3. Præterea. Supra dictum est (quæst. XLII. art. 3.) quod ea quæ sunt à nobis ipsis, non habent rationem terribiliam. Sed ea quæ sunt ex amore, maxime proveniunt ex intimo cordis. Ergo timor ex amore non causatur.

Sed contra est quod Augustinus dicit in lib. LXXXIII. Q. (quæst. XXXIII. in princ.) Nulli dubium est, non aliam esse metendi causam, nisi ne id quod amamus, aut adeptum amittamus, aut non adipiscamur speratum. Omnis ergo

timor causatur ex hoc quod aliquid amamus. Amor igitur est causa timoris.

Respondeo dicendum, quod objecta passionum animæ se habent ad eas tamquam formæ ad res naturales, vel artificiales: quia passionum animæ speciem recipiunt ab objectis, sicut res prædicte à suis formis. Sicut igitur quicquid est causa formæ, est causa rei constitutæ per ipsam; ita etiam quicquid, & quocumque modo est causa objecti, est causa passionis.

Contingit autem aliquid esse causam objecti, vel per modum cause efficientis, vel per modum dispositionis materialis: sicut objectum delectationis est bonum apprensibile conveniens conjunctum, cujus causa efficiens est illud quod facit conjunctionem, vel quod facit convenientiam, vel bonitatem, vel apparentiam hujusmodi boni; causa autem per modum dispositionis materialis est habitus, vel quæcumque dispositio, secundum quam fit alicui conveniens, aut apprensibile illud bonum quod est ei conjunctum.

Sic igitur in proposito objectum timoris est estimatum malum futurum propinquum, cui resisti de facili non potest: & ideo illud quod potest inferre tale malum, est causa effectiva objecti timoris, & per consequens ipse timor; illud autem per quod aliquis ita disponitur, ut aliquid sit ei tale, est causa timoris, & objecti ejus per modum dispositionis materialis: & hoc modo amor est causa timoris. Ex hoc enim quod aliquis amat aliquid bonum, sequitur quod privativum talis boni fit ei malum, & per consequens quod timeat ipsum tamquam malum.

Ad primum ergo dicendum, quod, sicut supra dictum est (quæst. præc. art. 1.) timor per se, & primo respicit ad malum quod refugit, quod opponitur alicui bono amato; & sic per se timor nascitur ex amore: secundario vero respicit ad id per quod provenit tale malum; & sic per accidens quandoque timor inducit amorem, in quantum scilicet homo qui timeri puniri à Deo, servat mandata ejus; & sic incipit sperare, & spes introducit amorem, ut supra dictum est (quæst. xl. art. 7.)

Ad secundum dicendum, quod ille à quo expectantur mala, primo quidem odio habetur; sed postquam ab ipso jam incipiunt sperari bona, tunc incipit amari. Bonum autem, cui contrariatur malum quod timetur, à principio amabatur.

Ad tertium dicendum, quod ratio illa procedit de eo quod est causa mali terribilis per modum efficientis; amor autem est causa ejus per modum materialis dispositionis, ut dictum est (in corp. art.)

ARTICULUS II.

Utrum causa timoris sit defectus.

Psalm. xxvi.

Ad secundum sic proceditur. Videtur quod defectus non sit causa timoris. Illi enim qui potentiam habent, maxime timentur. Sed defectus contrariatur potentie: Ergo defectus non est causa timoris.

2. Præterea. Illi qui jam decapitantur, maxime sunt in defectu. Sed tales non timent, ut dicitur in II. Rhet. (cap. v. circ. med.) Ergo defectus non est causa timoris.

3. Præterea. Decertare ex fortitudine provenit, non ex defectu. Sed decertantes timent eos qui cum eisdem decertant, ut dicitur in II. Rhetor. (ibid.) Ergo defectus non est causa timoris.

Sed contra. Contrariorum contrarie sunt causæ. Sed divitiæ, & robor, & multitudo amicorum, & potestas excludunt timorem, ut dicitur in II. Rhet. (ibid. à med. ex defectu horum timor causatur.

Respondeo dicendum, quod, sicut supra dictum est (art. præc.) duplex causa timoris accipi potest: una quidem per modum materialis dispositionis ex parte ejus qui timet; alia per modum causæ efficientis ex parte ejus qui timetur.

Quantum igitur ad primum, defectus per se loquendo est causa timoris: ex aliquo enim defectu virtutis contingit quod non possit aliquis de facili repellere imminens malum. Sed tamen ad causandum timorem requiritur defectus cum aliqua mensura. Minor enim est defectus qui causat timorem futuri mali, quam defectus consequens malum præsens, de quo est tristitia: & adhuc est major defectus, si totaliter sensus mali auferretur, vel amor boni, cujus contrarium timetur.

Quantum vero ad secundum, virtus, & robor per se loquendo est causa timoris. Ex hoc enim quod aliquid quod apprehenditur ut nocivum, est virtuosum, contingit quod ejus effectus repellere non potest. Contingit tamen per accidens quod aliquis defectus ex ista parte causat timorem; in quantum ex aliquo defectu contingit quod aliquis velit nocivum inferre; puta propter injustitiam, vel quia ante læsus fuit, vel quia timebatur.

Ad primum ergo dicendum, quod ratio illa procedit de causa timoris ex parte causæ efficientis.

Ad secundum dicendum, quod illi qui jam decapitantur, sunt in passione presentis mali; & ideo ille defectus excedit mensuram timoris.

Ad tertium dicendum, quod decertantes timent, non propter potentiam, quia decertare possunt, sed propter defectum potentie: ex quo contingit quod se superatos non credunt.

QUÆSTIO XLIV.

De effectibus timoris.

In quatuor articulis divisas.

Desinde considerandum est de effectibus timoris: & circa hoc quaeruntur quatuor.

- Primo, utrum timor faciat contractionem.
- Secundo, utrum faciat consiliativum.
- Tertio, utrum faciat tremorem.
- Quarto, utrum impediat operationem.

ARTICULUS I.

Utrum timor faciat contractionem.

Sup. quæst. xxv. art. 1. corp. & quæst. xlv. art. 4. ad 1. & 2.

Ad primum sic proceditur. Videtur quod timor non faciat contractionem. Contractione enim facta, calor, & spiritus ad interiora revocantur. Sed ex multitudine caloris, & spirituum in interioribus magnificatur cor ad audacter aliquid aggrediendum, ut patet in iratis: cujus contrarium in timore accidit. Non ergo timor facit contractionem.

2. Præterea. Multiplicatis spiritibus, & calore in interioribus per contractionem, sequitur quod homo in vocem prorumpat, ut patet in dolentibus. Sed timentes non emittunt vocem, sed magis redduntur taciturni. Ergo timor non facit contractionem.

3. Præterea. Verecundia est quædam species timoris, ut supra dictum est (quæst. xlv. art. 4.) Sed verecundia rubescit, ut dicitur Tullius IV. de Tuscul. Q. q. (aliquant. à princ.) & Philosophus in IV. Ethic. (cap. ult. circ. princ.) Rubor autem faciei non attribuitur contractioni, sed contrarii. Non ergo contractio est effectus timoris.

Sed contra est quod Damascenus dicit in III. lib. (orth. Fid. cap. xxiii.) quod timor est virtus secundum philosophum, id est secundum contractionem.

Respondeo dicendum, quod, sicut supra dictum est (quæst. xxviii. art. 5.) in passionibus animæ est sicut formale ipse motus appetitivæ potentie, sicut autem materiale transmutatio corporis: quorum unum alteri proportionatur. Unde secundum similitudinem, & rationem appetitivi motus sequitur corporalis transmutatio. Quantum autem ad anima-

lem motum appetitus, timor contractionem quamdam importat. Cujus ratio est, quia timor provenit ex phantasia alicujus mali imminenti, quod difficile repellere potest, ut supra dictum est (quæst. xli. art. 2.) Quod autem aliquid difficile possit repellere, provenit ex debilitate virtutis, ut supra dictum est (quæst. xlii. art. 2.) Virtus autem quanto est debilior, tanto ad pauciora se potest extendere. Et ideo ex ipsa imaginatione, quæ causat timorem, sequitur quædam contractio in appetitu; sicut etiam videmus in morientibus, quod natura retrahitur ad interiora propter debilitatem virtutis: & videmus etiam in civitatibus quod quando cives timent, retrahunt se ab exterioribus, & recurrunt, quantum possunt, ad interiora. Et secundum similitudinem hujus contractionis, quæ pertinet ad appetitum animale, sequitur etiam in timore ex parte corporis contractio caloris, & spirituum ad interiora.

Ad primum ergo dicendum, quod, sicut Philosophus dicit in lib. de Problematis (sect. 27. probl. 3.) licet in timentibus retrahantur spiritus ab exterioribus ad interiora, non tamen est idem motus spirituum in iratis, & timentibus. Nam in iratis propter calorem, & subtilitatem spirituum, quæ proveniunt ex appetitu vindictæ, interius fit spirituum motus ab inferioribus ad superiora; & ideo congregantur spiritus, & calor circa cor: ex quo sequitur quod irati redduntur prompti, & audaces ad invadendum. Sed in timentibus, propter frigiditatem ingrossantem spiritus moventur à superioribus ad inferiora: quæ quidem frigiditas contingit ex imaginatione defectus virtutis: & ideo non multiplicatur calor, & spiritus circa cor, sed magis à corde refugiant. Et propter hoc timentes non prompte invadunt, sed magis refugiant.

Ad secundum dicendum, quod naturale est cuilibet dolenti, sive homini, sive animali, quod utatur quocumque auxilio potest ad repellendum nocivum præsens, quod inferit dolorem. Unde videmus quod animalia dolentia percipiunt, vel faucibus, vel cornibus. Maximum autem auxilium ad omnia animalibus est calor, & spiritus: & ideo in dolore natura conservat calorem, & spiritum interius, ut hoc utatur ad repellendum nocivum: & ideo Philosophus dicit in lib. de Problematis (sect. 27. probl. 9.) quod, multiplicatis spiritibus introsum, & calore, necesse est quod emittantur per vocem: & propter hoc dolentes vix se possunt continere quin clamant. Sed in timentibus fit motus interioris caloris, & spirituum à corde ad interiora, ut dictum est (ad arg. præc.) & ideo timor contrariatur formationi vocis, quæ fit per emissionem spirituum ad superiora per eos; & propter hoc timor ta-

entes facit; & inde est etiam quod *timor tremor facit*, ut dicit Philosophus in lib. de Problem. (loc. cit. probl. 1.)

Ad tertium dicendum, quod pericula mortis non solum contrariantur appetitui animali, sed etiam contrariantur naturae: & propter hoc in huiusmodi timore non solum fit contractio ex parte appetitus, sed etiam ex parte naturae corporalis. Sic enim disponitur animal ex imaginatione mortis contrahens calorem ad interiora, sicut quando naturaliter mors imminet: & inde est quod *timentes mortem pallescunt*, ut dicitur in IV. Ethic. (cap. 1x. parum à princ.) Sed malum quod timet verecundia, non opponitur naturae, sed solum appetitui animali: & ideo fit quaedam contractio secundum appetitum animale, non autem secundum naturam corporalem; sed magis anima, quasi in se contracta, vacat ad motionem spirituum, & caloris: unde fit eorum diffusio ad exteriora; & propter hoc verecundat rubescunt.

ARTICULUS II. 244

Utrum timor faciat consiliativos.

2. 2. *quest. XLVII. art. 9. ad 3. & quest. LIV. art. 2. ad 4. & quest. XXIX. art. 7. corp. & Psalm. xxxii. fin.*

Ad secundum sic proceditur. Videtur quod timor non faciat consiliativos. Non enim est eisdem consiliativos facere, & consilium impedire. Sed timor consilium impedit: omnis enim passio perturbat quietem, quae requiritur ad bonum usum rationis. Ergo timor non facit consiliativos.

Præterea. Consilium est actus rationis de futuris cogitantis; & deliberantis. Sed aliquis timor est excutiens cogitata, & mentem à suo loco remouet, ut Tullius dicit in IV. de Tusculanis quaestionibus (aliquant. à princ.) Ergo timor non facit consiliativos, sed magis impedit consilium.

Præterea. Sicut consilium adhibetur ad vitanda mala; ita etiam adhibetur ad consequenda bona. Sed sicut timor est de malis vitandis, ita spes est de bonis consequendis. Ergo timor non facit magis consiliativos quam spes.

Sed contra est quod Philosophus dicit in II. Rhet. (cap. v. cit. med.) quod *timor consiliativos facit*.

Respondeo dicendum, quod aliquis potest dici consiliativus dupliciter. Uno modo à voluntate, seu sollicitudine consiliandi: & sic timor consiliativos facit: quia, ut Philosophus in III. Ethic. dicit (cap. 111.) *consiliamur de magnis, in quibus quasi nobis ipsi discernimus*. Ea autem que timorem incutiunt, non sunt simpliciter mala; sed habent quamdam magnitudinem, tum ex eo quod apprehenduntur ut quæ difficiliter repellere possunt, tum etiam quia

apprehenduntur ut de prope existentia; sicut iam dictum est (q. xl. art. 2.) Unde homines maxime in timoribus quarunt consilium.

Alio modo dicitur aliquis consiliativus à facultate bene consiliandi: & sic nec timor, nec aliqua passio consiliativos facit, quia homini affecto secundum aliquam passionem videtur aliquid, vel majus, vel minus, quam sit secundum rei veritatem; sicut amanti videntur ea quæ amat, meliora; & timentis ea quæ timet, terribiliora. Et sic ex defectu rectitudinis iudicii qualiter passio, quantum est de se, impedit facultatem bene consiliandi.

Et per hoc patet responso ad primum.

Ad secundum dicendum, quod quanto aliqua passio est fortior, tanto magis homo secundum ipsum affectum impeditur: & ideo, quando timor fuerit fortis, vult quidem homo consiliari, sed adeo perturbatur in suis cogitationibus, quod consilium advenire non potest; si autem sit parvus timor, qui sollicitudinem consiliandi inducat, nec multum rationem conturbet, potest etiam conferre ad facultatem bene consiliandi ratione sollicitudinis consequentis.

Ad tertium dicendum, quod etiam spes facit consiliativos: quia, ut in II. Rhet. Philosophus dicit (cap. v. ante med.) *nullus consiliatur de his de quibus desperat*; sicut nec de impossibilibus, ut dicitur in III. Ethic. (cap. 111.) Timor tamen facit magis consiliativos quam spes: quia spes est de bono, prout possumus ipsum consequi; timor autem de malo, prout vix repellere potest; & ita magis respicit rationem difficilis timor quam spes: in difficilibus autem, maxime in quibus nobis non confidimus, consiliamur, sicut dictum est (in corp. art.)

ARTICULUS III. 245

Utrum timor faciat tremorem.

Sup. art. 1. ad 2. fin. & Ps. xxvii.

Ad tertium sic proceditur. Videtur quod tremor non sit effectus timoris. Tremor enim ex frigore accidit: videmus enim infrigidatos tremere. Timor autem non videtur causare frigus, sed magis calorem deficcantem: cuius signum est quod timentes sitiunt, & præcipue in maximis timoribus, sicut patet in illis qui ad mortem ducuntur. Ergo timor non causat tremorem.

Præterea. Emissio superfluitatum ex calore accidit: unde ut plurimum medicinæ laxativæ sunt calidæ. Sed huiusmodi emissiones superfluitatum ex timore frequenter contingunt. Ergo timor videtur causare calorem; & sic non causat tremorem.

Præterea. In timore calor ab exterioribus ad interiora revocatur. Si igitur propter huiusmodi revocationem caloris in exterioribus homo tremat, videtur similiter quod in omnibus

exterioribus membris deberet causari tremor ex timore. Hoc autem non videtur. Non ergo tremor corporis est effectus timoris.

Sed contra est quod Tullius dicit in IV. de Tuscul. Q. (aliquant. à princ.) quod *timorem sequitur tremor, & pallor, & dentium strepitus*.

Respondeo dicendum, quod; sicut supra dictum est (art. 1. huj. quest.) in timore fit quaedam contractio ab exterioribus ad interiora; & ideo exteriora frigida remanent: & propter hoc in eis accidit tremor, qui causatur ex debilitate virtutis continentis membræ. Ad huiusmodi autem debilitatem maxime facit defectus caloris, qui est instrumentum quo anima movet, ut dicitur in II. de Anima (text. 50.)

Ad primum ergo dicendum, quod, calore ab exterioribus ad interiora revocato, multiplicatur calor interioris, & maxime versus inferiora, id est circa nutritivam: & ideo, consumpto humido, consequitur sitis, & etiam interdum solutio ventris, & urinæ emissio, & quandoque etiam feminis: vel huiusmodi emissio superfluitatum accidit propter contractionem ventris, & testiculorum, ut Philosophus dicit in lib. de Problem. (sect. 27. probl. 11.)

Unde patet solutio ad secundum.

Ad tertium dicendum, quod quia in timore calor deserit cor, à superioribus ad inferiora tendens, ideo timentibus maxime tremunt cor, & membra quæ habent aliquam connexionem ad pectus, ubi est cor. Unde timentes maxime tremunt in voce propter vicinitatem vocalis arteriæ ad cor: tremunt etiam labium inferius, & tota inferior mandibula propter continuationem ad cor; unde & strepitus dentium sequitur: & eadem ratione brachia, & manus tremunt: vel etiam quia huiusmodi membra sunt magis mobilia, propter quod & genua tremunt timentibus, secundum illud Isai. xxxv. 3. *Confortate manus dissolutas, & genua (a) tremantia reborate*.

ARTICULUS IV. 246

Utrum timor impediat operationem.

Ad quartum sic proceditur. Videtur quod timor impediat operationem. Operatio enim maxime impeditur ex perturbatione rationis, quæ dirigit in opere. Sed timor perturbat rationem, ut dictum est (art. 2. huj. quest. ad 2.) Ergo timor impedit operationem.

Præterea. Illi qui faciunt aliquid cum timore, facilius in operatione deficiunt, sicut si aliquis incedit super trabem in alto positam, propter timorem de facili cadit; non autem ca-

deret, si incederet super eandem trabem in imo positam, propter defectum timoris. Ergo timor impedit operationem.

Præterea. Pigritia, sive segnitias est quaedam species timoris. Sed pigritia impedit operationem. Ergo & timor.

Sed contra est quod Apostolus dicit ad Philip. 11. 11. *Cum metu, & tremore vestram salutem operamini*: quod non diceret, si timor bonam operationem impediret. Timor ergo non impedit bonam operationem.

Respondeo dicendum, quod operatio hominis exterior causatur quidem ab anima sicut à primo movente, sed à membris corporis sicut ab instrumentis. Contingit autem operationem impediri; & propter defectum instrumenti, & propter defectum principalis moventis.

Ex parte igitur instrumentorum corporaliū, timor, quantum est de se, semper noster est impedire exteriorem operationem; propter defectum caloris, qui ex timore accidit in exterioribus membris.

Sed ex parte animæ, si sit timor moderatus, non multum rationem perturbans, confert ad bene operandum, in quantum causat quamdam sollicitudinem; & facit hominem attentius consiliari, & operari. Si vero timor tantum increseat quod rationem perturbet, impedit operationem etiam ex parte animæ. Sed de tali timore Apostolus non loquitur.

Et per hæc patet responso ad primum.

Ad secundum dicendum, quod illi qui cadunt de trabe in alto posita, patiuntur perturbationes imaginationis, propter timorem casus imaginari.

Ad tertium dicendum, quod omnis timens refugit id quod timet: & ideo cum pigritia sit timor de ipsa operatione, in quantum est laboriosa, impedit operationem, quia retrahit voluntatem ab ipsa. Sed timor qui est de aliis rebus, in quantum adjuvat operationem, in quantum inclinat voluntatem ad operandum ea per quæ homo effugit id quod timet.

QUESTIO XLV.

De audacia.

in quatuor articulis divisa.

Einde considerandum est de audacia: & circa hoc quaruntur quatuor.

Primo, utrum audacia sit contraria timori. Secundo, quomodo audacia se habeat ad spem.

Tertio de causa audaciæ.

Quarto de effectu ipsius.

(a) *Vulgata debilis.*

ARTICULUS I. 247

Utrum audacia sit contraria timori.

Sup. quæst. XXI. art. 2. corp. fin. & inf. præ-
sent. quæst. art. 3. corp. & 2. 2. quæst. CXXI. art.
art. 3. ad 3. & quæst. CXXIX. art.
6. ad 2.

AD primum sic proceditur. Videtur quod audacia non contrarietur timori. Dicit enim Augustinus in lib. LXXXI. Q. Q. (quæst. XXXI. à med. & quæst. XXXIV.) quod audacia vitium est. Vitium autem virtuti contrariatur. Cum ergo timor non sit virtus, sed passio, videtur quod timori non contrarietur audacia.

2. Præterea. Uni unum est contrarium. Sed timori contrariatur spes. Non ergo contrariatur ei audacia.

3. Præterea. Unaquæque passio excludit passionem oppositam. Sed id quod excluditur per timorem, est securitas: dicit enim Augustinus II. Confess. cap. VI. à med. quod timor securitati præcavit. Ergo securitas contrariatur timori. Non ergo audacia.

Sed contra est quod Philosophus dicit in II. Rhet. (cap. v. à med.) quod audacia est timori contraria.

Respondeo dicendum, quod de ratione contrariorum est quod maxime à se distent, ut dicitur in X. Metaph. (text. 13.) Illud autem quod maxime distat à timore, est audacia. Timor enim refugit nocumentum futurum propter eius victoriam super ipsum timentem; sed audacia aggreditur periculum imminens propter victoriam sui supra ipsum periculum. Unde manifeste timori contrariatur audacia.

Ad primum ergo dicendum, quod ira, & audacia, & omnium passionum nomina dupliciter accipi possunt. Uno modo secundum quod important absolute motum appetitus sensitivi in aliquod objectum bonum, vel malum; & sic sunt nomina passionum. Alio modo secundum quod simul cum huiusmodi motu important recessum ab ordine rationis; & sic sunt nomina vitiorum; & hoc modo loquitur Augustinus de audacia. Sed nos loquimur nunc de audacia secundum primum modum.

Ad secundum dicendum, quod uni secundum idem non sunt plura contraria; sed secundum diversa nihil prohibet uni plura contrariari: & sic dictum est supra (quæst. XXI. art. 2. & quæst. XI. art. 4.) quod passiones irascibilis habent duplicem contrarietatem: unam secundum oppositionem boni, & mali; & sic timor contrariatur spei; aliam secundum oppositionem accessus, & recessus; & sic timori contrariatur audacia, spei vero desperatio.

Ad tertium dicendum, quod securitas non significat aliquid contrarium timori, sed solam timoris exclusionem: ille enim dicitur esse securus qui non timet. Unde securitas opponitur timori sicut privatio, audacia autem sicut contrarium: & sicut contrarium includit in se privationem, ita audacia securitatem.

ARTICULUS II. 248

Utrum audacia consequatur spem.

Sup. quæst. XXV. art. 3. corp. & infra person. quæst. art. 3. corp. & 2. 2. quæst. CXXV. art. 2. ad 3. & quæst. CXXIX. art. 7. corp. & ver. quæst. XXXV. art. 5. ad 2. & 3. Ethic. lect. 4. cor. 3.

AD secundum sic proceditur. Videtur quod audacia non consequatur spem. Audacia enim est respectu malorum, & terribilium, ut dicitur in III. Ethic. (cap. VII. circ. med.) Spes autem respicit bonum, ut supra dictum est (quæst. XI. art. 1.) Ergo habent diversa objecta, & non sunt unius ordinis. Ergo audacia non consequitur spem.

2. Præterea. Sicut audacia contrariatur timori, ita desperatio spei. Sed timor non sequitur desperationem; quinimodo desperatio excludit timorem, ut Philosophus dicit in II. Rhet. (cap. v. à med.) Ergo audacia non consequitur spem.

3. Præterea. Audacia intendit quoddam bonum, scilicet victoriam. Sed tendere in bonum arduum pertinet ad spem. Ergo audacia est idem spei. Non ergo consequitur spem.

Sed contra est quod Philosophus dicit in III. Ethic. (cap. VIII. post med.) quod illi qui sunt bonæ spei, sunt audaces. Videtur ergo quod audacia consequitur spem.

Respondeo dicendum, quod, sicut jam pluries dictum est (& præcipue quæst. XXI. art. 2.) omnes huiusmodi passiones anime ad appetitivam potentiam pertinent. Omnis autem motus appetitivæ potentie reducitur ad prosecutionem, vel fugam. Prosecutio autem, vel fuga est aliquid, & per se, & per accidens: per se quidem est prosecutio boni, fuga vero mali: per accidens autem potest prosecutio esse mali propter aliquod bonum adiunctum, & fuga boni propter aliquod malum adiunctum. Quod autem est per accidens, sequitur ad id quod est per se: & ideo prosecutio mali sequitur prosecutionem boni, sicut & fuga boni sequitur fugam mali. Hæc autem quatuor pertinent ad quatuor passiones: nam prosecutio boni pertinet ad spem, fuga mali ad timorem, prosecutio mali terribilibus pertinet ad audaciam, fuga vero boni pertinet ad desperationem. Unde sequitur quod audacia consequitur

quiter ad spem: ex hoc enim quod aliquis sperat superare terribile imminens, ex hoc audacter insequitur ipsum. Ad timorem vero sequitur desperatio: ideo enim aliquis desperat, quia timeret difficultatem quæ est circa bonum sperandum.

Ad primum ergo dicendum, quod ratio sequeretur, si bonum, & malum essent objecta non habentia ordinem ad invicem. Sed quia malum habet aliquem ordinem ad bonum (est enim posterius bono, sicut privatio habitu) ideo audacia, quæ insequitur malum, est post spem, quæ insequitur bonum.

Ad secundum dicendum, quod etsi bonum simpliciter sit prius quam malum, tamen fuga per prius debetur malo quam bono; quæ insecutio per prius debetur bono quam malo. Et ideo sicut spes est prior quam audacia, ita timor est prior quam desperatio: & sicut ex timore non semper sequitur desperatio, sed quando fuerit intensus; ita ex spe non semper sequitur audacia, sed quando fuerit vehemens.

Ad tertium dicendum, quod audacia licet sit circa malum, cui conjunctum est bonum victoriæ secundum æstimationem audacis; tamen respicit malum; bonum vero adiunctum respicit spes: & similiter desperatio respicit bonum directe, quod refugit; malum vero adiunctum respicit timor. Unde proprie loquendo audacia non est pars spei, sed eius effectus; sicut nec desperatio est pars timoris, sed eius effectus. Et propter hoc etiam audacia principalis passio esse non potest.

ARTICULUS III. 249

Utrum defectus aliquis sit causa audacis.

Sup. quæst. XXV. art. 2. cor.

AD tertium sic proceditur. Videtur quod defectus aliquis sit causa audacis. Dicit enim Philosophus in Lib. de problematibus (lect. 27. probl. 4.) quod amatores vini sunt fortes, & audaces. Sed ex vino sequitur defectus (a) ebrietatis. Ergo audacia causatur (b) ex defectu.

2. Præterea. Philosophus dicit in II. Rhet. (cap. v. à med.) quod inexperii periculorum sunt audaces. Sed inexperientia defectus quidam est. Ergo audacia ex defectu causatur.

3. Præterea. Injusta passio audacioris esse solent; sicut etiam bestie, cum percutiuntur, ut dicitur in III. Ethic. (cap. VIII. cir. med.) Sed injustum pati ad defectum pertinet. Er-
S. Thom. Oper. Tom. II.

(a) Ita cod. & edit. passim. Theologi omittunt ebrietatis. (b) Ita communis. Cod. Alcan. ex alio quo defectu. Edit. Rom. ex ebrietatis defectu.

go audacia ex aliquo defectu causatur.

Sed contra est quod Philosophus dicit in II. Rhet. (cap. v. à med.) quod causa audacia est cum in phantasia spes fuerit salutarium, non prope existens, timendorum autem, aut non entium, non longe entium. Sed id quod pertinet ad defectum, vel pertinet ad salutarium remotionem, vel ad terribilium propinquitatem. Ergo nihil quod ad defectum pertinet est causa audacia.

Respondeo dicendum, quod, sicut supra dictum est (art. præc.) audacia consequitur spem, & contrariatur timori. Unde quæcumque nata sunt causare spem, vel excludere timorem, sunt causa audacia.

Quia vero timor, & spes, & etiam audacia, cum sint passiones quædam, consistunt in motu appetitus, & in quadam transmutatione corporali; dupliciter potest accipi causa audacia, sive quantum ad provocationem spei, sive quantum ad exclusionem timoris: uno modo quidem ex parte appetitivi motus; alio vero modo ex parte transmutationis corporalis.

Ex parte quidem appetitivi motus, qui sequitur apprehensionem, provocatur spes causans audaciam per ea quæ faciunt nos æstimare quod possibile sit adipisci victoriam vel secundum propriam potentiam, sicut fortitudo corporis, experientia in periculis, multitudo pecuniarum, & alia huiusmodi; sive per potentiam aliorum, sicut multitudo amicorum, vel quorumcumque auxiliorum; & præcipue si homo confidat de auxilio divino. Unde illi qui se bene habent ad divina, audaciores sunt, ut etiam Philosophus dicit in II. Rhet. (cap. v. sub fin.) Timor autem excludit secundum istum modum per remotionem terribilium appropinquantium, puta quia homo non habet inimicos, quia nulli nocuit, quia non videt aliquod periculum imminere; illis enim videntur maxime pericula imminere qui aliis nocuerunt. Ex parte vero transmutationis corporalis causatur audacia per provocationem spei, & exclusionem timoris; ex his quæ faciunt caliditatem circa cor. Unde Philosophus dicit in Lib. III. de partibus animalium (cap. IV. circ. fin.) quod illi qui habent parvum cor secundum quantitatem, sunt magis audaces; & animalia habentia magnum cor secundum quantitatem sunt timida: quia calor naturalis non tantum potest calefacere magnum cor, sicut parvum; sicut ignis non tantum potest calefacere magnum domum, sicut parvam. Et in Lib. de probl. (lect. 27. probl. 4.) dicit quod habentes magnum

num pulmonem sanguineum sunt audaciores propter caliditatem carnis ex parte conuenientem: & ibidem dicit, quod *omni amatores sunt magis audaces propter caliditatem vini*. Unde & supra dictum est (quæst. xl. art. 6.) quod ebrietas facit ad bonitatem spei: caliditas enim cordis repellit timorem, & causat spem, propter cordis extensionem, & amplificationem. Ad primum ergo dicendum, quod ebrietas causat audaciam, non in quantum est defectus, sed in quantum facit cordis dilatationem, & in quantum etiam facit estimationem eisdem magnitudinis.

Ad secundum dicendum, quod illi qui sunt in experti periculorum, sunt audaciores, non propter defectum, sed per accidens, in quantum scilicet propter inexperientiam neque debilitatem suam cognoscunt, neque præsentiam periculorum; & ita per subtractionem causæ timoris sequitur audacia.

Ad tertium dicendum, quod, sicut Philoſophus dicit in II. Rhet. (cap. v. in fin.) *inustum passus redduntur audaciores, quia estimant quod Deus hisiustum passus auxilium ferat*. Et sic patet quod nullus defectus causat audaciam nisi per accidens, in quantum scilicet habet adiunctam aliquam excellentiam vel veram, vel æstimatam, vel ex parte alterius, vel ex parte sui.

ARTICULUS IV.

Utrum audaces sint promptiores in principio quam in fine in ipsis periculis.

Quæst. XLV. art. 3. & quæst. XLV. art. 1.

Ad quartum sic proceditur. Videtur quod audaces non sint promptiores in principio quam in ipsis periculis. Tremor enim ex timore causatur, qui contrariatur audacitæ, ut ex dictis patet (art. 1. hujus quæst.) Sed audaces quandoque in principio tremunt, ut Philoſophus dicit in Lib. de problematibus (sect. 27. probl. 3. in fin.) Ergo non sunt promptiores in principio quam in ipsis periculis existentibus.

2. Præterea. Per augmentum objecti augetur passio: sicut si bonum est amabile, & magis bonum est magis amabile. Sed arduum est objectum audacitæ. Augmentato ergo arduo, augmentatur audacia. Sed magis sit arduum, & difficile periculum, quando est præsens. Ergo debet tunc magis crescere audacia.

3. Præterea. Ex vulneribus inflictis provocatur ira. Sed ira causat audaciam: dicit enim Philoſophus in II. Rhetor. (cap. v. in

fin.) *quod ira est ausum*. Ergo quando iam sunt in ipsis periculis, & percussuntur, videtur quod magis audaces reddantur.

Sed contra est quod dicitur in III. Eth. (cap. vii. post med.) *quod audaces prævolantes sunt, & volantes ante pericula; in ipsis autem discedunt*.

Respondeo dicendum, quod audacia, cum sit quidam motus appetitus sensitivi, sequitur apprehensionem (a) sensitivæ virtutis. Virtus autem sensitiva non est collativa, nec inquisitiva singulorum quæ circumstant rem, sed subito habet iudicium. Contingit autem quandoque quod secundum subitam apprehensionem non possunt cognosci omnia quæ difficultatem in aliquo negotio afferunt. Unde surgit audaciæ motus ad aggrediendum periculum. Unde quando iam experiuntur ipsum periculum, sentiunt majorem difficultatem quam æstimaverunt: & ideo desunt.

Sed ratio est discursiva omnium quæ afferunt difficultatem negotio. Et ideo fortes, qui ex iudicio rationis aggrediuntur pericula, in principio videntur remissi, quia (b) non passione, sed cum deliberatione debita aggrediuntur; quando autem sunt in ipsis periculis, non experiuntur aliquid improvium, sed quandoque minorâ illis quæ præcogitaverunt; & ideo magis persistunt.

Vel etiam quia propter bonum virtutis pericula aggrediuntur: cuius boni voluntas in eis perseverat, quantumcumque sint pericula. Audaces autem propter solam æstimationem facientem spem, & excludentem timorem, sicut dictum est (art. præc.)

Ad primum ergo dicendum, quod etiam in audacibus accidit tremor propter revocationem caloris ab exterioribus ad interiora; sicut etiam in timentibus; sed in audacibus revocatur calor ad cor, in timentibus autem ad inferiora.

Ad secundum dicendum, quod objectum amoris est simpliciter bonum: unde augmentatum simpliciter augmentat amorem. Sed objectum audaciæ est compositum ex bono, & malo: & motus audaciæ in malum præsupponit motum spei in bonum: & ideo si tantum addatur de arduitate ad periculum, quod excedat spem, non sequetur motus audaciæ, sed diminuetur; si tamen sit motus audaciæ, quanto majus est periculum, tanto maior audacia reperitur.

Ad tertium dicendum, quod ex læsione non causatur ira, nisi supposita aliqua spe, ut infra dicitur (quæst. seq. art. 1.) & ideo si fuerit tantum periculum quod excedat spem victoriæ, non sequetur ira; sed verum est quod si ira sequatur, audacia augetur.

QUÆST.

(a) Ita cod. Alcan. Tarrac. alique cum talis passio. Al. appetitivæ. (b) Ita cod. & Nicolajus. Al. non passio, sed cum deliberatione, &c.

QUÆSTIO XLVI.

De ira secundum se,

in eſto articulo divisa.

Deinde considerandum est de ira: & primo de ira secundum se; secundo de causa factiva iræ, & remedio ejus; tertio de effectu ejus.

Circa primum quærentur octo.

Primo, utrum ira sit passio specialis.

Secundo, utrum objectum iræ sit bonum, an malum.

Tertio, utrum ira sit in concupiscibili.

Quarto, utrum ira sit cum ratione.

Quinto, utrum ira sit naturalior quam concupiscencia.

Sexto, utrum ira sit gravior quam odium.

Septimo, utrum ira solum sit ad illos ad quos est iustitia.

Octavo, de speciebus iræ.

ARTICULUS I.

Utrum ira sit specialis passio.

2. quæst. clviii. art. 8. corp. & III. dist. v. quæst. 11. art. 2. corp.

Ad primum sic proceditur. Videtur quod ira non sit passio specialis. Ab ira enim denominatur potentia irascibilis. Sed hujus potentie non est una tantum passio, sed multæ. Ergo ira non est passio specialis.

2. Præterea. Cuiuslibet passioni speciali est aliquid contrarium, ut patet inducenti per singula. Sed iræ non est aliqua passio contraria, ut supra dictum est (quæst. xxiiii. art. 3.) Ergo ira non est passio specialis.

3. Præterea. Una specialis passio non includit aliam. Sed ira includit multas passiones: est enim cum tristitia, & cum spe, & cum delectatione, ut patet per Philoſophum in II. Rhet. (cap. 11.) Ergo ira non est passio specialis.

Sed contra est quod Damascenus (Lib. II. orth. Fid. capi xvi.) ponit iram specialem passionem: & similiter Tullius IV. de Tusculana Q. (aliquanto; ad princ.)

Respondeo dicendum, quod aliquid dicitur generale dupliciter: uno modo per prædicationem, sicut animal est generale ad omnia animalia; alio modo per causam, sicut Sol est causa generalis omnium quæ generantur in his inferioribus, secundum Dionysium in iv. cap. de div. Nom. (part. 1. lect. 3.) Sicut enim genus continet multas differentias potestare secundum similitudinem materie; ita causa agens continet multos effectus secundum virtutem activam. Contingit autem aliquem effectum ex concursu diversarum causa-

8. Thom. Op. Tom. II.

rum produci. Et quia omnis causa aliquo modo in effectu manet, potest etiam dici tertio modo, quod effectus ex congregatione multarum causarum productus habet quamdam generalitatem, in quantum continet multas causas quodammodo in actu.

Primo ergo modo ira non est passio generalis, sed conditiva aliis passionibus, ut supra dictum est (quæst. xxiiii. art. 1. & 4.)

Similiter autem nec secundo modo: non est enim causa aliarum passionum, ut supra dictum est (quæst. xxv. art. 1.) sed per hunc modum potest dici generalis passio amor, ut patet per Augustinum in XIV. de civ. Dei (cap. vii. & ix.) Amor enim est prima radix omnium passionum, ut supra dictum est (quæst. xxv. art. 2.)

Sed tertio modo potest ira dici passio generalis, in quantum ex concursu multarum passionum causatur: non enim insurgit motus iræ, nisi propter aliquam tristitiam illatam, & nisi adit desiderium, & spes ulciscendi: quia, ut Philoſophus dicit in II. Rhet. (cap. 11. cit. princ.) *iratus habet spem puniendi*: appetit enim vindictam ut sibi possibilem. Unde si fuerit multum excellens persona quæ nocumentum inulit, non sequitur ira, sed solus tristitia, ut Avicenna dicit in Lib. de Anima.

Ad primum ergo dicendum, quod vis irascibilis denominatur ab ira, non quia omnis motus hujus potentie sit ira fed quia ad iram terminantur omnes motus hujus potentie, & inter alios ejus motus iste est manifestior.

Ad secundum dicendum, quod ex hoc ipso quod ira causatur ex contrariis passionibus, scilicet a spe, quæ est boni, & a tristitia, quæ est mali, includit in seipsa contrarietatem; & ideo non habet contrarium extra se; sicut etiam in mediis coloribus non invenitur contrarietas, nisi quæ est suspicium colorum ex quibus causantur.

Ad tertium dicendum, quod ira includit multas passiones, non quidem sicut genus species, sed magis secundum continentiam causas, & effectus.

ARTICULUS II.

Utrum objectum iræ sit bonum, vel malum.

Inf. art. 3. & 6. corp.

Ad secundum sic proceditur. Videtur quod objectum iræ sit malum. Dicit enim Gregorius Nyſſenus (Nemesis Lib. de nat. hom. cap. xxi.) *quod ira est quasi armigeræ concupiscencie*; in quantum scilicet impugnat id quod concupiscencia impedit. Sed omne impedimentum habet rationem mali. Ergo ira respicit malum tantquam objectum.

2. Præterea, ira, & odium conveniunt in effectu.

Qc 2